

Мельник Г.М.

старший викладач кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Бескоровайна Н.О.

старший викладач кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ПАРАДИГМИ

Анотація. В статті обґрунтовується необхідність використання освітніх технологій в контексті міжкультурної парадигми. Розкрито роль культури у формуванні мислення і моделей поведінки та її вплив на стилі навчання. Детально описано культурні особливості та специфіку організації навчальної діяльності в різних культурах. Розглянуто можливість ефективного застосування певних методів навчання студентів у полікультурному середовищі. Зроблено відповідні висновки за результатами роботи.

Abstract. The article substantiates the necessity of using educational techniques in the context of the intercultural paradigm. The role of culture in the development of thinking and behavior patterns and its influence on learning styles are revealed. The cultural features and peculiarities of organizing learning activities in different cultures are described in detail. The possibility to effectively apply certain methods of teaching in a multicultural environment is considered. Conclusions based on the research results are drawn.

Ключові слова: освітні технології, міжкультурна парадигма, міжкультурна комунікація, полікультурне середовище, культурні особливості, методи навчання.

Key words: educational techniques, intercultural paradigm, cross-cultural communication, multicultural environment, cultural features and peculiarities, teaching methods.

Процеси глобалізації та створення єдиного інформаційного простору сприяють академічній мобільності та відкривають для студентів і викладачів широкі можливості навчатись та працювати не лише в університетах України, а й далеко за її межами. Природньо, що перед ними постає завдання адаптації до нового культурного навчального середовища. Це не завжди просто, оскільки їх попередній життєвий досвід та культурні цінності, а також досвід викладання/навчання, включаючи моделі, підходи та концепції тощо, можуть не збігатися або суперечити стилю життя, способам викладання та навчання в полікультурних класах зарубіжних університетів. У вирішенні даної проблеми особлива роль відводиться викладачам, перед якими постають виклики знайти, проаналізувати та вирішити/мінімізувати проблеми, пов'язані з полікультурною навчальною середовищем. Для успішного досягнення цієї мети викладачі повинні не лише використовувати сучасні методи навчання, будувати ефективні та міцні стосунки зі студентами, але й бути обізнаними про наявність відмінностей між представниками різних культур, що можуть призвести до необхідності використання різноманітних моделей навчання та підходів до навчальної діяльності.

Очевидно, що між культурою та освітою існує важливий взаємозв'язок. Цей зв'язок і питання відмінностей у стилях навчання студентів різних культурних груп досліджували Л. Чан (L. Zhan) (культурна різниця в когнітивних стилях в інтернаціональних школах); Х. Гарднер (H. Gardner) (теорія множинного інтелекту

та розвиваючі семіотичні технології в навчанні); Л. Маріані (L. Mariani) (суперечливість культурноспецифічних стилів навчання, так званий «парадокс азійського учня»); А. Шарма (A. Sharma) (стиль та певні закономірності мислення індійських студентів); Фішер (Fisher) (різновиди стилів викладання); К. Бармейєр (C. Barmeier) («зіткнення» стилів навчання в крос-культурному контексті). Останній спирається на концепцію Г. Хофстеде, в якій йдеться про те, що культура великою мірою визначає наше мислення і моделі поведінки, впливаючи на стилі навчання, які пов'язані із сприйняттям інформації, її обробкою та прийняттям рішень. Мета даного дослідження розглянути можливість та ефективність застосування різних методів навчання студентів в полікультурному середовищі, посиляючись на культурні виміри Г. Хофстеде.

Згідно Г. Хофстеде [1] існує п'ять основних вимірів культури: (1) відстань до влади (сприйняття влади, міра до якої члени суспільства, інститути або організації, наділені відносно меншою владою, очікують і допускають нерівномірність розподілу влади); (2) уникнення невизначеності (ступінь толерантності суспільства до неоднозначного та непередбачуваного); (3) індивідуалізм — колективізм (вимір, який відображає ставлення індивіда до суспільства і собі подібним); (4) маскулінізм — фемінінізм (домінуючі гендерні рольові зразки в суспільстві, тобто ступінь вираженості «жорсткості» серед чоловіків і «м'якості» серед жінок у вирішенні життєвих ситуацій); та (5) короткострокова або довгострокова орієнтація на майбутнє (орієнтованість на вирішення стратегічних, довгострокових цілей, бажання заглядати в майбутнє та вміння відкладати задоволення матеріальних, соціальних та емоційних потреб).

У країнах, де існує велика дистанція між владою та членами суспільства (Азійські країни, країни Східної Європи, Латинської Америки, арабськомовні країни та країни Африки), нерівність між батьками та дітьми проектується на відносини між учителями та учнями. До вчителів ставляться з великою повагою, при чому до вчителів старшого віку повага більша, ніж до вчителів молодшого віку. Як правило, студенти встають, коли викладач заходить до аудиторії, у якій діє чіткий порядок і викладач ініціює спілкування. До того ж, студенти конфуціанської культурної спадщини (Японія, В'єтнам, Малайзія, Сінгапур тощо) рідко наважуються задати питання викладачеві, що свідчить про повагу, хоча це іноді призводить до авторитарної поведінки викладача. В результаті, учасники навчального процесу не сперечаються з викладачами навіть, якщо вони не згодні з ними. Такі умови навчання можуть обмежувати можливості для розвитку навичок критичного мислення.

На відміну, у країнах, де існує мала дистанція між владою та членами суспільства (німецькомовні та скандинавські країни, країни Балтії, США, Великобританія, Австралія, Нова Зеландія), навчальний процес є персоналізованим (орієнтованим на студента). Інформація, надана викладачем сприймається не як беззаперечна істина, а як його особиста мудрість. Очікується, що студенти будуть проявляти ініціативу та формувати власні шляхи самовдосконалення. Студенти можуть активно втручатися в процес навчання, ставлячи запитання та критикуючи аспекти, з якими вони не згодні, оскільки двостороннє спілкування є життєво важливим для досягнення успіху.

В індивідуалістичних суспільствах (США, Австралія, Великобританія, Канада) навчання сприймається як процес, який триває протягом усього життя. Основне — навчити студента вчитися, а не просто виконувати певні завдання. Метою освіти є підготовка учня до того, щоб стати особистістю у суспільстві, яке складається з інших особистостей. Студентів навчають бути конкурентоспроможними — в деяких випадках ультраконкурентними, що не завжди добре [2]. В аудиторії «студенти працюють лише самостійно; допомагати іншим вважається нечесною практикою» [3]. Студентам з індивідуалістичних культур подобається брати участь у дискусіях, які вимагають представлення аргументів та відстоювання своєї точки зору. Це вчить їх критично мислити, оскільки незалежні мислителі та діячі, зосереджені на власних потребах, високо цінуються в таких суспільствах. На відміну від індивідуалістичних суспільств, у колективістських (країни Латинської Америки, Пакистан, Індонезія, Південна Корея та Китай) навчання — це разовий процес, який відбувається в молодості. Основна увага приділяється підготовці особистості, яка стане хорошим членом групи. Тому студентів навчають, як виконувати завдання та як вписуватись у традиції певної групи. Проте, це не повною мірою сприяє їх самовираженню. Однак, дотримання соціальних норм, повага до авторитету та інтересів групи є надзвичайно важливим для колективістської культури. Через те, що для представників даної культури визнання місця в ієрархії громади та приналежності до групи має велике значення, вони часто погано конкурують з іншими студентами, оскільки особистий успіх для них не так важливий, як колективне досягнення.

У навчальних закладах студенти, що походять з країн з високим ступенем уникнення невизначеності (Греція, Португалія, Гватемала, Уругвай, Бельгія, Росія), скоріше надають перевагу структурованому навчанню з чіткими цілями, розкладом та детальними завданнями. Відповідно, у випадку, коли необхідно знайти єдине правильне вирішення проблеми, вітається точність і конкретність. Студенти поважають викладача та вважають його експертом, не ставлячи під сумнів його думку. Проте, вони часто приписують свій успіх удачі та обставинам. З іншого боку, студентам з країн з низьким ступенем уникнення невизначеності (Ямайка, Сінгапур, Швеція, Данія) більше подобаються відкриті завдання без чіткого графіку виконання.

Студенти з таких культур не бояться не погодитись з викладачами, і не перестають поважати їх, навіть якщо ті визнають, що не знають відповіді на певне питання. Студенти частіше приписують свій успіх власним досягненням.

У маскулінних культурах (країни Латинської Америки та Східної Європи) студенти прагнуть проявити себе і відкрито конкурують з одногрупниками. Невдача сприймається як серйозна поразка. Кар'єрні можливості є пріоритетом при виборі професії та робочого місця. Професійна компетенція викладача та досягнення студентів — найважливіші критерії оцінювання його діяльності. У фемінінних культурах (Скандинавські країни, такі як Швеція та Норвегія) успіх — це особиста справа, натомість агресивність та самовпевненість не сприймаються суспільством, а надмірні прояви розуму та досконалості зазвичай викликають осуд. Недосконалість та невдачі толеруються суспільством. Рішення про вибір професії та робочого місця приймається на основі особистих інтересів студента. Соціальна

компетенція викладача та соціальна адаптованість студентів є основними критеріями оцінювання діяльності викладача.

Основними діяльнісними цінностями в країнах з короткостроковою орієнтацією на майбутнє (країни Європи) вважаються свобода, права людини та її досягнення, тоді як в країнах з довгостроковою орієнтацією на майбутнє (країни Південно-Східної Азії) — це навчання, чесність, здатність до адаптації, відповідальність та самодисципліна. Що стосується короткострокової орієнтації, система освіти не заохочує учнів усвідомлювати переваги глибокого навчання, а в основному робить акцент на практиці та поведінці, яка відповідає традиціям культури. Навчання частіше розглядається як разовий процес, який відбувається переважно в класі. Студенти можуть зосереджуватись лише на оцінках, що є їх метою. Для представників таких культур важливим є створення довготривалих стосунків, які будуть вигідними в майбутньому, як на професійному, так і на особистісному рівні. Відповідно, в культурах з довгостроковою орієнтацією на майбутнє перевага надається глибокому вивченню предмета, а отже студентам необхідно докласти чимало зусиль. Характерним для студентів є очікування позитивної інформації про себе та несприйняття негативної, що спонукає їх до постійного самовдосконалення. Природньо, що азійські студенти в США дуже часто пояснюють досягнуті успіхи своїми докладеними зусиллями, а невдачі — їх браком.

Очевидно, що викладач, який працює в полікультурному класі та володіє інформацією про культурні особливості, розглянуті вище, та специфікою організації навчальної діяльності (моделі, прийнятні в тій чи іншій культурі), зможе ефективно застосовувати різні методи навчання та мотивації студентів. При цьому викладачеві слід підбирати навчальний контент з урахуванням культурних кодів, застосовувати відповідну систему оцінювання (індивідуальне і колективне заохочення) та налагоджувати зворотний зв'язок.

У роботі зі студентами з Північної Америки будуть ефективними евристичні та проблемно-пошукові методи навчання, тому їм можна запропонувати презентації, рольові та ділові ігри, групові дискусії («круглий стіл», «засідання експертної групи», «форум», «симпозіум», «дебати»).

Також американські студенти надають перевагу візуальному підходу із застосуванням великої кількості інтерактивних методів навчання, обговоренням в групах, які дають їм можливість проявити свою індивідуальність і висловити власну думку. Наприклад, застосування методу «Мозаїка» (*Jigsaw*), який забезпечує реалізацію інтегративної комплексної системи педагогічного впливу на процеси САМО (самоактуалізації, самонавчання, самоконтролю, самооцінки, самоуправління й самоорганізації) [4, с. 37] сприятиме розвитку критичного мислення. Для роботи зі студентами з країн Південної Європи доцільно використовувати методи організації колективного мислення, які спрямовані на розвиток навичок самостійного пошуку рішень, формування вміння працювати в групі та виступати публічно. Прикладом таких завдань є метод аналізу конкретних ситуацій (*Case Study*), який сприяє формуванню гнучкості, адаптації до нестандартних ситуацій та креативності. Студенти, що є представниками цих

культур, надають перевагу структурованому матеріалу та люблять працювати в групах під час вирішення навчальних завдань.

Для афроамериканців характерний кінестетичний стиль навчання, який містить значну практичну складову. Тому їм подобається працювати спільно з викладачем. Працюючи з представниками цієї групи, слід використовувати переважно аналітичний метод навчання, який передбачає виокремлення частини з цілого. В той же час для латиноамериканців буде більш ефективним використання синергетичного стилю. Вони можуть займатися одночасно декількома речами і нудуватимуть, коли тривалий час потрібно робити щось одне.

Студенти з Індії легко адаптуються до полікультурного середовища та краще сприймають візуалізований матеріал. У роботі з навчальним матеріалом, вони люблять факти, послідовно обробляють інформацію та надають перевагу логіці і чіткій структурі, ефективно працюючи в команді/групі для вирішення завдань.

Рецептивні та репродуктивні методи, які базуються на стандартних «шаблонах», підходять для навчання студентів з Латинської Америки та Азії, які люблять працювати з авторитетними джерелами інформації, системні в своїй роботі та надають перевагу груповій роботі з елементами підтримки, а не змагання. Представники даних культур більше люблять завдання, які містять соціальний контекст.

Беручи до уваги вищевикладене, слід зазначити, що знання особливостей культури та використання відповідних методів навчання вкрай необхідні для викладача, який працює з полікультурною аудиторією. Викладач, який по-справжньому розуміє культуру, глибоко цінує індивідуальність кожної особистості та розглядає стилі навчання комплексно, може забезпечити можливості для успіху кожному. За словами М. Беннета, американського соціолога, автора моделі розвитку міжкультурної чутливості, однакові можливості для досягнення успіху потребують використання «неоднакових методів навчання, які відповідають релевантним відмінностям студентів» [5]. Крім того, адекватна підтримка студентів з боку викладача, орієнтована на знання моделей навчання, може допомогти студентам знайти свій власний спосіб навчання та збалансувати свої погляди, мотиви та навчальну діяльність, що сприятиме збагаченню їхнього досвіду. Тому, викладачеві слід не тільки уникати стереотипів і бути толерантним і гнучким, але й розробляти/підбирати та застосовувати методи навчання, що найточніше враховують культурні особливості та потреби учасників полікультурного навчального середовища.

Список використаних джерел

1. Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations across Nations*. Thousand Oaks, CA: Sage (co-published in the PRC as Vol. 10 in the Shanghai Foreign Language Education Press SFLEP Intercultural Communication Reference Series, 2008)
2. Faitar, G. (2006). Individualism versus collectivism in schools. Retrieved from <http://www.collegequarterly.ca/2006-vol09-num04-fall/faitar.html>.

3. Rosenberg, M., Westling, D. & McLeskey, J. (2010). The impact of culture on education. Retrieved from <http://www.education.com/reference/article/impact-culture-education/>.
4. Малихін О.В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект: [монографія] / О. В. Малихін. — Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. — 307 с.
5. Bennett, M. (1986). A developmental approach to training for intercultural sensitivity. *International Journal of Intercultural Relations* 10, no.2: 179–195.

Микал Т.А.

старший викладач кафедри німецької мови

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ЗНАЧЕННЯ КУЛЬТУРНИХ НОРМ І ЦІННОСТЕЙ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. У статті висвітлено деякі проблеми міжкультурної комунікації, які виникають у ділових стосунках між носіями різноманітних культур, культурні цінності, без яких неможливе існування жодного суспільства.

Abstract. The article deals with the problems of intercultural communication, which people of different cultures have during the process of business communication, gives some investigations of cultural values. No society without cultural values.

Ключові слова: культура, цінності, ціннісні орієнтації, норми, суспільство, міжкультурна взаємодія, актуалізація, міжкультурна комунікація.

Key words: culture, values, values orientation, cultural interaction, norms, society, actualization, intercultural communication.

Постановка проблеми. Глобалізація впевнено крокує по землі. Ні для бізнесу, ні для хвороб не існує більше «залізної завіси». Швидкість, з якою новини досягають цілі, вражає. На цьому тлі існує досить розповсюджена теорія, що глобалізація приведе, ба навіть привела, до загальної культури у всьому світі. І дійсно, ринок, смаки стають подібними. Але сучасні уподобання, покладені на коріння культурних надбань минулого мають різне значення для людей у кожній культурі.

Йде процес стандартизації. Зовнішній вигляд службовців, дизайн міжнародних компаній, що працюють по всьому світу — на перший погляд усе однаково. Але менеджери, які працюють у таких компаніях повинні балансувати між їх рідною культурою та культурою країни, в якій вони працюють.

Звісно, комунікація — це насамперед обмін думками, інформацією. Але не слід недооцінювати культурні традиції, звичаї і національний характер. Першоосновою ж культури, як і суспільства в цілому є цінності.

Аналіз опрацьованих джерел. Проблему цінностей досліджували М. Вебер, К. Льюїс, А. Камю, Б. Рассел, М. Шеллер, Н. Гартман та інші.

Дискусії засвідчили, що термін «цінність» має багатозначність визначення. Це і усталені норми, і моральні та естетичні ідеали. Різними аспектами проблеми цінностей займалися: В.П. Андрущенко, І.В. Бойченко, Г.І. Волинка, Л.В. Губерський, М.С. Каган, С.Б. Кримський, В.І. Касьян, А.І. Жукова,